

**You have downloaded a document from
RE-BUS
repository of the University of Silesia in Katowice**

Title: Struktura i dynamika zbiorów Biblioteki Uniwersytetu Śląskiego w latach 1968-2007

Author: Maria Kycler, Sylwia Kalicka

Citation style: Kycler Maria, Kalicka Sylwia. (2008). Struktura i dynamika zbiorów Biblioteki Uniwersytetu Śląskiego w latach 1968-2007. W: M. Kycler, D. Pawelec (red.), "Biblioteka otwarta : wczoraj i jutro Biblioteki Uniwersytetu Śląskiego" (S. 175-187). Katowice : Oficyna Wydawnicza Wacław Walasek.

Uznanie autorstwa - Użycie niekomercyjne - Bez utworów zależnych Polska - Licencja ta zezwala na rozpowszechnianie, przedstawianie i wykonywanie utworu jedynie w celach niekomercyjnych oraz pod warunkiem zachowania go w oryginalnej postaci (nie tworzenia utworów zależnych).

UNIWERSYTET ŚLĄSKI
W KATOWICACH

Biblioteka
Uniwersytetu Śląskiego

Ministerstwo Nauki
i Szkolnictwa Wyższego

Struktura i dynamika rozwoju zbiorów Biblioteki Uniwersytetu Śląskiego w latach 1968–2007

Początkowa struktura organizacyjna Biblioteki Uniwersytetu Śląskiego (BUŚ)¹, oparta na zasadach obowiązujących w Wyższej Szkole Pedagogicznej, została dostosowana – do końca 1973 – do struktury organizacyjnej Uniwersytetu².

Podczas przeprowadzonej wówczas reorganizacji określono zakres działania poszczególnych jednostek, m.in. zadań związanych z gromadzeniem i zarządzaniem zbiorami. W ramach podziału kompetencji Biblioteka Główna Uniwersytetu Śląskiego (BG UŚ) oprócz gromadzenia zbiorów własnych wykonywała także prace związane z centralną prenumeratą czasopism dewizowych, zakupem książek dewizowych, wymianą krajową i zagraniczną oraz pozyskiwaniem skryptów i podręczników. Ten rozdział zadań, z późniejszymi korektami, towarzyszącymi kolejnym przemianom struktury organizacyjnej systemu biblioteczno-informacyjnego uczelni³ oraz wdrożeniem nowych technologii utrzymał się do dziś⁴.

---

¹ W pracy nazwa ta odnosi się też do Biblioteki Głównej Uniwersytetu Śląskiego, którą w latach 90-tych przemianowano na Bibliotekę Uniwersytetu Śląskiego.

² J. Ratajewski, A. Puzio: *Biblioteka Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach (1968–1970)* W: *Biuletyn Biblioteki Uniwersytetu Śląskiego za rok 1972*. Katowice 1973, s. 55–63; *Informator dla czytelników*. Katowice 1974, s. 5; J. Ratajewski: *Organizacja i działalność sieci bibliotecznej Uniwersytetu Śląskiego w latach 1968–1974*. „Przegląd Biblioteczny” 1975, nr 2, s. 163–169.

³ G. Tetela: *Przemiany struktury organizacyjnej systemu biblioteczno-informacyjnego Uniwersytetu Śląskiego*. W: *W kręgu książki, biblioteki i informacji naukowej. Księga jubileuszowa dedykowana Profesorowi Zbigniewowi Żmigrodzkiemu*. Red. K. Heska-Kwaśniewicz przy współpracy D. Pietruch-Reizes. Katowice 2004, s. 87–94.

⁴ BUŚ prowadzi wymianę wydawnictw zagranicznych, przygotowuje i przeprowadza procedury przetargowe, dokonuje odpraw celnych czasopism zagranicznych oraz koordynuje zakup i rozpowszechnianie baz danych dla całej uczelni.

Ponieważ podstawą funkcjonowania każdej biblioteki są jej zbiory (zarówno w zakresie ilościowym, jak i jakościowym) najpilniejszym zadaniem BG UŚ było przystosowanie przejętego księgozbioru do potrzeb rozwijającej się uczelni. Zbiory Biblioteki WSP, Biblioteki Filii UJ, depozyt Biblioteki Śląskiej oraz zbiór byłej Biblioteki Instytutu Pedagogicznego⁵ stanowiły fundament, który posłużył do dalszego budowania księgozbioru. Jednocześnie określono założenia polityki gromadzenia zbiorów BG UŚ. Celem biblioteki był harmonijny rozwój księgozbioru uniwersalnego, szeroko dostępnego, stanowiącego warsztat pracy środowisk naukowych oraz źródło dla przyszłych badaczy⁶. Kryteria doboru piśmiennictwa – opracowań mających znaczenie naukowe, dydaktyczne, a także zbiorów o charakterze faktograficznym i źródłowym – były podyktowane potrzebami dziedzin wiedzy uprawianych na Uniwersytecie⁷. Realizację tych założeń wspomagała w początkowym okresie działalności BG UŚ Senacka Komisja Biblioteczna, w której gestii leżał m.in. podział dewiz na zakup książek i czasopism zagranicznych oraz uczestniczenie w zakupach księgarskich i antykwarycznych. W latach późniejszych kształtowanie zbiorów wspierały powoływane przez kolejnych dyrektorów komisje zakupu oraz selekcji zbiorów, złożone z doświadczonych bibliotekarzy-specjalistów z dziedziny nauk humanistyczno-społecznych i matematyczno-przyrodniczych.

Wielkość i struktura księgozbioru zależą głównie od polityki gromadzenia. Gromadzenie i uzupełnianie zbiorów jest procesem złożonym⁸. Każdego roku stan posiadania bibliote-

---

⁵ J. Ratajewski, A. Puzio: *Biblioteka Uniwersytetu Śląskiego...* Tamże, s. 60.

⁶ Oprócz tego BUŚ, pełniąc rolę biblioteki specjalistycznej dla Instytutów Matematyki i Chemii, gromadzi literaturę fachową o tym profilu.

⁷ Sprawozdania z działalności BUŚ informują, iż w poszczególnych latach BG ze szczególną starannością dobierała książki pod kątem tworzonych nowych kierunków kształcenia, np. w 1976 intensywnie rozbudowano dział bibliologii i bibliotekoznawstwa, zaś w 1998–1999 – zarządzania i marketingu. Ostateczny rozwój zbiorów BUŚ został ukierunkowany głównie na nauki humanistyczno-społeczne.

⁸ Problematyka gromadzenia i uzupełniania zbiorów jest dość szeroko omówiona w literaturze. BUŚ praktycznie stosowała opisane tam metody. Zob.: H. Chamera: *Wytoczne polityki gromadzenia zbiorów: problemy metodyczne*. „Przegląd Biblioteczny” 1965 z. 1, s. 5–15; J. Bernard: *Poradnik metodyczny w zakresie gromadzenia i ewidencji zbiorów bibliotecznych*. Wrocław 1979; A. Romańska, A. Sitarska: *Specjalizacja zbiorów bibliotecznych*. Warszawa 1984; E. Chada: *Dobór i gromadzenie zbiorów*. Warszawa 1988; J. Dunin: *W sprawie aktualnych problemów gromadzenia bibliotecznych*. „Przegląd Biblioteczny” 1988 z. 1, s. 17–29; J. Wojciechowski: *Z problemów organizacji zasobów bibliotecznych*. „Przegląd Biblioteczny” 1988 z. 1, s. 5–15; Z. Żmigrodzki: *Obyś zbiory gromadził* – dylematy czasu obecnego. „Przegląd Biblioteczny” 1988 z. 1, s. 31–37; E. Dziurkowska: *Gromadzenie i selekcja zbiorów bibliotecznych: poradnik metodyczny*. Wrocław 1992; S. Kamiński: *Contemporary problems of acquisitions in Polish university libraries: (based on the example of Warsaw University Library BUW)*. „Polish

ki powiększa się o nabytki uzyskane drogą kupna, darów, wymiany, ale też zmniejsza o dokumenty zagubione lub wycofane w wyniku selekcji. Stan zbiorów na koniec każdego roku jest wypadkową tych procesów.

Tabela 1. Rozwój księgozbioru BUŚ (1968–2007)⁹

Rok	Stan zbiorów na 31 XII		w tym:					
	ogółem	%	druki zwarte		czasopisma		zbiory i materiały specjalne	
			woluminów	%	woluminów	%	jednostek	%
1968			14500		*			
1973			42038		*			
1978	138871	100	135075	97,26	3796	2,74		
1983	178960	100	169374	94,65	8310	4,64	1276	0,71
1988	186391	100	173212	92,93	11654	6,25	1525	0,82
1993	241628	100	225299	93,24	14247	5,90	2082	0,86
1998	268961	100	251396	93,47	14871	5,53	2694	1,00
2003	307611	100	287155	93,35	17273	5,62	3183	1,03
2007	412838	100	391521	94,84	17779	4,30	3538	0,86

* brak danych.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie sprawozdań z działalności biblioteki.

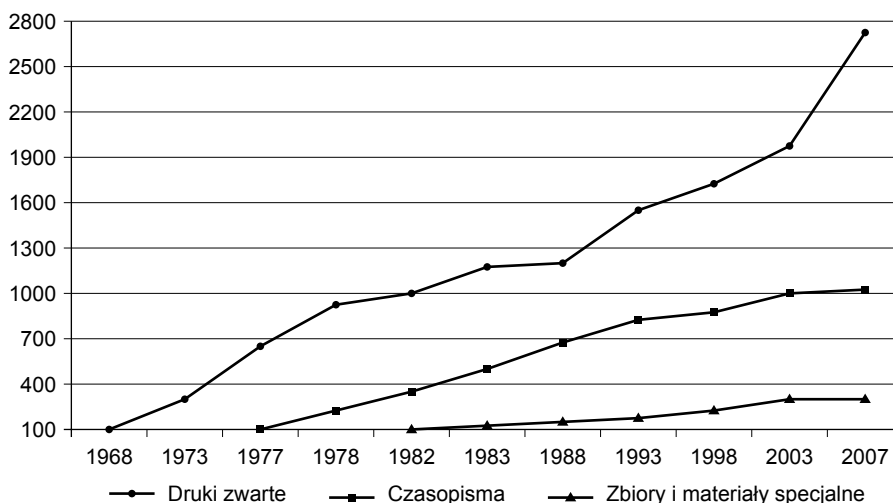
Libraries Today” Vol. 3 (1995), s. 35–48; B. M. Michałowska: *Organizowanie bazy biblioteczno-informacyjnej szkoły wyższej*. „Prace Naukowe. Wyższej Szkoły Inżynierskiej w Radomiu. Pedagogika”. Nr 4 (1998), s. 147–153; G. Moskałska: *Polityka gromadzenia zbiorów w Bibliotece Głównej Politechniki Radomskiej im. K. Pułaskiego w Radomiu*. „Prace Naukowe. Wyższej Szkoły Inżynierskiej w Radomiu. Pedagogika”. Nr 4 (1998), s. 177–185; U. A. Wojtasik: *Zakup książek zagranicznych dla bibliotek akademickich*. „Bibliotekarz” 1998, nr 6 s. 5–7; M. Górny: *Od gromadzenia zbiorów do zarządzania zasobami*. W: *Stan i potrzeby polskich bibliotek uczelnianych. Materiały z ogólnopolskiej konferencji naukowej, Poznań, 13–15.11.2002*. Red. A. Jazdon, A. Chachlikowska. Poznań 2002, s. 107–124.

⁹ W przypadku czasopism i zbiorów specjalnych dane liczbowe podawane są od chwili inwentaryzowania zbiorów przez oddziały (czasopisma od 1977, zbiory specjalne od 1982).

Na przestrzeni badanych czterdziestu lat obserwujemy równomierny przyrost księgozbioru BUŚ. Dominują w nim druki zwarte. Następuje wprawdzie łagodny proces zmniejszania się ich liczby w stosunku do liczby czasopism oraz zbiorów i materiałów specjalnych, jednak spadek ten wynosi zaledwie 2,42%. Wzrost udziału czasopism wynosi 1,56%, a zbiorów specjalnych – 0,15%.

Można zatem uznać, że proporcje pomiędzy poszczególnymi składnikami księgozbioru BUŚ są stałe.

Interesująco przedstawia się linia rozwojowa księgozbioru BUŚ w ujęciu procentowym, ilustrująca tempo wzrostu każdego segmentu zbiorów.

Rys. 1. Procentowy rozwój księgozbioru (1968–2007)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie sprawozdań z działalności biblioteki.

Największą dynamiką wzrostu charakteryzują się druki zwarte. W badanych latach niewielkie załamanie ich linii rozwojowej nastąpiło jedynie w 1986 (spadek z 1192% do 1154%) oraz 1991 (spadek z 1313% do 1310%).

Istotnym momentem dla określenia faktycznej wielkości księgozbioru BUŚ była decyzja o jego uporządkowaniu i urealnieniu liczby zbiorów własnych oraz tzw. depozytów. W wyniku szczegółowej analizy inwentarzy i rejestrów ubytków, przeprowadzonej w 2005 przez Oddział Ewidencji i Kontroli Zbiorów oraz Oddział Opracowania Zbiorów ustalono faktyczną liczbę

zbiorów, znacznie większą od podawanej w dotychczasowych statystykach. Po korekcie, wykazany w 2004 stan zbiorów BUŚ wzrósł z 297455 do 374029 woluminów, co w przeliczeniu na wskaźnik procentowy przyniosło wzrost z 2051% do 2580%.

Utrzymujący się stały wzrost druków zwartych świadczy o dużej uwadze, z jaką BUŚ podchodziła do pozyskiwania tego typu zbiorów z różnych źródeł. Warto podkreślić, że stałe zabiegi, aby obok kupna bieżącej produkcji wydawniczej – krajowej i zagranicznej – zbiory uzupełniał zakup antykwaryczny i aukcyjny. Często nabywane były fragmenty bądź całe kolekcje o charakterze bibliofilskim lub naukowym, np. księgozbiór Zofii i Zygmunta Żuławskich, Kazimierza Kordylewskiego, Jana Lubicz-Pachońskiego, Mariana Tyrowicza, Kazimierza Obtułowicza. BUŚ zabiegała także o materiały biblioteczne w formie darów, na które składały się ofiarowywane biblioteki księgozbiory profesorskie, m.in. Jana Gwiazdomorskiego, Mieczysława Karasia, Ignacego Strońskiego, Bogdana Suchodolskiego¹⁰, Mieczysława Brożka. Formą uzupełniania zbiorów były dublety współpracujących z BUŚ instytucji, np. Biblioteki Sejmowej, ORPAN w Warszawie, American Library Association oraz prowadzona wymiana wydawnictw pomiędzy BUŚ a krajowymi i zagranicznymi bibliotekami naukowymi.

Przyrost druków zwartych dokonywał się mimo trudności związanych ze zmianami polityczno-gospodarczymi po 1989. Likwidacja oficyn wydawniczych, dezorganizacja rynku książki naukowej oraz zmniejszone, ze względu na wysoką inflację, fundusze BUŚ jedynie w 1991 skutkowały znacznym zmniejszeniem liczby zakupionych książek.

Wprowadzona od 2007 systematyczna selekcja zbiorów¹¹ ma na celu usuwanie z zasobu literatury zdezaktualizowanej i służy podniesieniu jakości księgozbioru BUŚ. Traktowana jako istotny element polityki gromadzenia i kształtowania zbiorów BUŚ z pewnością wpłynie – w perspektywie kilkuletniej – na strukturę księgozbioru.

---

¹⁰ M. Gacińska: *Księgozbiór Profesora Bogdana Suchodolskiego w zbiorach Biblioteki Głównej Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach* W: *Bogdan Suchodolski. Pedagog – humanista – uczony*. Red. A. Stopińska-Pająk. Katowice 1998, s. 56–72; Taż: *Dedykacje rękopiśmienne w księgozbiórze Profesora Bogdana Suchodolskiego*. Tamże, s. 85–99; A. Maruszczuk: *Księgozbiór Profesora Bogdana Suchodolskiego w zasobach Biblioteki Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach*. Katowice 2002 [praca licencjacka].

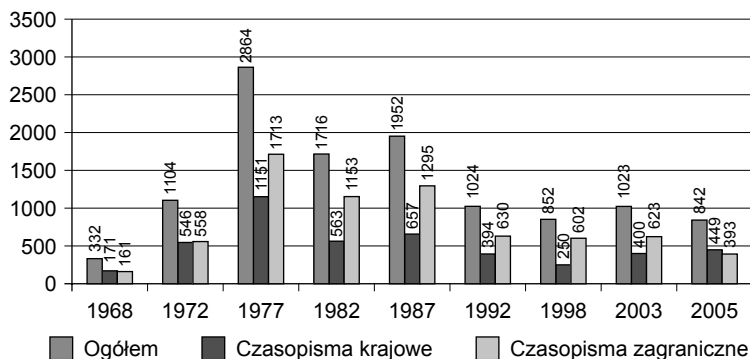
¹¹ B. Warzachowska: *Selekcja zbiorów i gospodarka drukami zbędnymi w BG UŚ*. „Bibliotekarz” 1999 nr 6, s. 9–12; B. Skoczyński: *Modele selekcji zbiorów bibliotek uniwersalnych*. „Biblioteka” Nr 1 (1997), s. 49–57; O. Gier: *Selekcja zasobów w bibliotekach akademickich jako element polityki gromadzenia i kształtowania zbiorów*. W: *Tradycja i nowoczesność bibliotek akademickich. Materiały z ogólnopolskiej konferencji naukowej Rzeszów – Czarna, 1–3 czerwca 2005 r.* Oprac. E. Bieniasz. Rzeszów 2005, s. 146–157.

Odrębny zespół zbiorów bibliotecznych stanowią czasopisma. Są one szczególnie cennymi źródłami upowszechniającymi najnowsze rezultaty badań naukowych. BUŚ do problemu gromadzenia czasopism przywiązywała zawsze dużą wagę, zapewniając w ten sposób obsługę badań naukowych i procesu dydaktycznego całej uczelni. Politykę gromadzenia periodyków prowadzono pod kątem dziedzin reprezentowanych na Uniwersytecie oraz wartości merytorycznej nabywanych czasopism¹².

W analizowanym czterdziestoleciu liczba tytułów bieżących, otrzymywanych w poszczególnych latach, charakteryzowała się sporą zmiennością. Ze sprawozdań dla GUS wynika, iż w 1968 BG UŚ posiadała 332 tytuły, w tym 171 krajowe i 161 zagraniczne, ale już po roku odnotowała ich 1,6-krotny wzrost – do 525 tytułów (w tym odpowiednio: 259 polskich i 266 obcych).

W latach następnych szybkie tempo wzrostu czasopism bieżących utrzymywało się, by w 1977 osiągnąć liczbę 2864 tytułów, a następnie powoli spadać i w 2007 wynieść 842 tytuły.

Dynamikę tego zjawiska ilustruje rys. 2.

Rys. 2. Liczba tytułów czasopism bieżących (1968–2007)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie sprawozdań z działalności biblioteki oraz dokumentacji Oddziału Czasopism.

Na kształtowanie się zbiorów czasopiśmienniczych BUŚ znaczący wpływ miały mechanizmy rynku i sytuacja finansowa uczelni. Szczególnie niekorzystny był początek lat 90-tych.

¹² B. Stefaniak: *Metody doboru czasopism do prenumeraty*. Warszawa 1982; B. Skoczyński: *Analityczny model przetargu na dostawę czasopism zagranicznych w prenumeracie dla wielkich bibliotek uczelnianych w Polsce*. „Biblioteka” Nr 2 (1998), s. 117–129; H. Olszewska: *Gromadzenie i wykorzystanie czasopism bieżących w Bibliotece Uniwersyteckiej w Poznaniu w latach 1992–1998*. „Biblioteka” Nr 3 (1999), s. 39–42.

W związku z rozpadem systemu kolportażu oraz rynku wydawniczego Polski i krajów Europy Wschodniej trudno było utrzymać kontynuację w gromadzeniu wielu tytułów, sporo uległo likwidacji. Zmiana systemu finansowania szkół wyższych, wymienialność złotówki oraz wycofanie się MEN z dotacji skutkowało zmniejszeniem prenumeraty z krajów zachodnich. Z uwagi na te ograniczenia tylko w 1990–1991 z wykazu prenumerowanych przez Uniwersytet periodyków skreślono 123 tytuły czasopism zachodnich oraz 428 tytułów polskich i wschodnioeuropejskich. Polityka optymalizacji gromadzenia tytułów była także prowadzona w latach następnych, choć dokonywane cięcia miały mniej wymuszony charakter i dotyczyły głównie periodyków o niskim wskaźniku aktywności. Stałe powiększanie dostępu do czasopism elektronicznych również redukuje prenumeratę drukowaną¹³.

Analizując sprawozdania dla GUS, można zauważyć jeszcze jedną prawidłowość, zobrażowaną także na rys. 2 – początkowa równowaga pomiędzy liczbą tytułów polskich a zagranicznych przekształciła się w 1972–2003 w przewagę tych drugich. Dane statystyczne świadczą o przykładaniu przez BUŚ dużej wagi do zbioru czasopism bieżących, niezbędnych do obsługi codziennych potrzeb nauki oraz o świadomym, celowym i ekonomicznym doborze piśmiennictwa zagranicznego.

Istotnym elementem gromadzenia zbiorów czasopiśmienniczych jest kompletowanie i kontynuacja ciągów poszczególnych tytułów czasopism. Tempo wzrostu roczników zarejestrowanych w zbiorach BUŚ w okresie od 1977 (1733 woluminy) do 2007 (17779 woluminów) wynosi 10,26.

W kontekście kompletności ciągu czasopism BUŚ poniosła dotkliwą stratę w 1995. Powódź całkowicie zniszczyła 1043 tytuły wydawnictw periodycznych; w sumie BUŚ bezpowrotnie utraciła 7254 woluminy czasopism¹⁴.

W strukturze zbiorów BUŚ udział czasopism drukowanych oscylował pomiędzy 2,74% a 6,26%. W 2007 ich odsetek stanowi 4,30 zbiorów ogólnych.

W księgozbiorze BUŚ znajdują się także zbiory specjalne. Są to zarówno tradycyjnie uznawane za zbiory specjalne rękopisy, stare druki, kartografia, ikonografia, jak i materiały specjalne – w przypadku BUŚ materiały audiowizualne (m.in. przeźrocza, taśmy dźwiękowe, płyty analogowe), mikroformy oraz dokumenty elektroniczne¹⁵.

¹³ Mimo odczuwanych od 2003 skutków zwiększonej stawki VAT na czasopisma elektroniczne.

¹⁴ Sprawozdanie z działalności BUŚ za 1995.

¹⁵ Podział za: A. Jazdon: *Zbiory specjalne – luksus czy narodowy obowiązek? W: Stan i potrzeby polskich bi-*

BUŚ do grona bibliotek naukowych gromadzących tę kategorię zbiorów dołączyła w 1980. Tworzenie kolekcji zbiorów specjalnych umacniało prestiż biblioteki w środowisku akademickim. Gromadzenie zbiorów specjalnych wraz z podręczną literaturą miało zapewnić dydaktyczny warsztat pracy przede wszystkim kierunkom humanistycznym. Podnoszono zwłaszcza wartość merytoryczną, bibliologiczną i ikonograficzną tworzonego zasobu¹⁶.

Tabela 2. Zbiory i materiały specjalne (1982–2007)

Rok	Stan na 31 XII				
	rękopisy	stare druki	kartografia	ikonografia	materiały specjalne
1982	1	238	547	104	260
1988	12	312	845	168	186
1993	16	408	1251	171	236
1998	25	428	1783	200	258
2003	27	428	1925	471	326
2007	27	429	1951	473	478

Źródło: Opracowanie własne na podstawie sprawozdań z działalności biblioteki.

Zainwentaryzowane w 1982–2007 zbiory i materiały specjalne wyniosły 3538 jednostek¹⁷, co stanowi 0,86% księgozbioru BUŚ. Jak pokazuje rys. 1, charakteryzuje je niska dynamika wzrostu.

Gromadzenie zbiorów specjalnych w BUŚ dokonuje się drogą kupna lub darów. Stosunkowo skromnie pod względem ilościowym prezentują się dokumenty najcenniejsze, o charakterze historycznym – rękopisy (0,76%) i stare druki (12,12%). Odnotowany w 1985–1986 oraz 1997 wzrost liczbowy starych druków związany był w głównej mierze z darowiznami. Ponadto, po wielu latach starań, w 1991 BUŚ przejęła 89 jednostek starych druków z bibliotek sieci – Wydziału Filologicznego, Nauk o Ziemi, Nauk Społecznych, a także Prawa i Administracji.

---

bliotek uczelnianych. Materiały z ogólnopolskiej konferencji naukowej Poznań, 13–15.11.2002. Red. A. Jazdon, A. Chachlikowska. Poznań 2002, s. 149–153.

¹⁶ L. Czech: *Biblioteka Uniwersytetu Śląskiego. Zbiory specjalne*. Katowice 2004, s. 17–22; L. Czech: *Katalog starych druków w zbiorach Biblioteki Uniwersytetu Śląskiego*. Katowice 1996, s. 5.

¹⁷ Dokumenty elektroniczne w 2004 zostały wycofane z inwentarzy zbiorów specjalnych i podlegają inwentaryzacji i opracowaniu w systemie PROLIB. W sumie w 2004–2007 zinwentaryzowano 118 DE.

Przytoczone dane sugerują niedostateczną ilość środków finansowych i wynikające stąd ograniczenia w pozyskiwaniu drogą kupna obiektów zabytkowych i innych materiałów współtworzących Narodowy Zasób Biblioteczny¹⁸.

Najliczniejszą część zbiorów specjalnych stanowi kartografia (55,14%), na którą w większości składają się współczesne wydania atlasów, map i planów miast.

Można przypuszczać, że wraz z dalszym rozwojem techniki i nowych nośników znaczne tempo przyrostu dokumentów nastąpi w grupie materiałów specjalnych.

Do zasobu zbiorów specjalnych BUŚ wliczane są również, na prawach rękopisu, prace doktorskie broniące na Uniwersytecie Śląskim¹⁹; nie podlegają one inwentaryzacji, a jedynie – od 1977 – są ewidencjonowane.

Tabela 3. Prace doktorskie w zbiorach BUŚ (1968–2007)

Rok	1968	1973	1978	1983	1988	1993	1998	2003	2007
Stan na 31 XII	93	207	430	724	942	1141	1412	2173	2739

Źródło: Opracowanie własne na podstawie dokumentacji Oddziału Zbiorów Specjalnych.

Wskaźnik wzrostu prac doktorskich wynosi 29,45.

Analiza protokołów przekazania doktoratów do BUŚ oraz sprawozdań z działalności Oddziału Zbiorów Specjalnych potwierdza dużą dynamikę rejestrowanych rozpraw. Jednocześnie wskazuje na dwie odmienne tendencje ich przyrostu. W 1968–1997 był on dość równomierny i wynosił średnio 43,6 tytułu na rok. Ostatnie dziesięciolecie przyniosło gwałtowny wzrost liczby wpływających do BUŚ rozpraw doktorskich – średnio 143,7 tytułu na rok. Wskaźniki te dowodzą rosnącej aktywności naukowej Uniwersytetu.

Kolejnym segmentem gromadzonych przez BUŚ zbiorów był wydzielony księgozbiór dydaktyczny²⁰. Władze biblioteki przywiązywały dużą wagę do zapewnienia młodzieży podstawowych skryptów i podręczników niezbędnych do studiowania²¹. Były one po zainwentaryzowaniu rozdzielane pomiędzy biblioteki sieci, zgodnie z profilem kształcenia. Do zbiorów

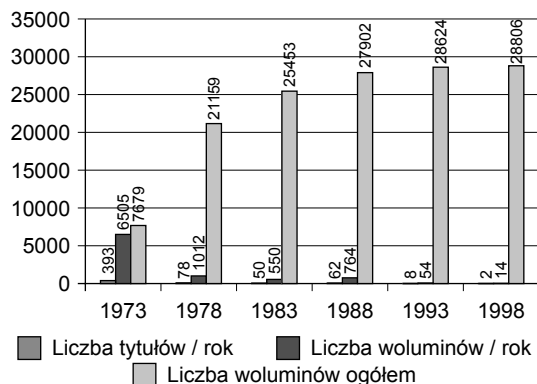
¹⁸ L. Biliński: *Narodowy Zasób Biblioteczny – od koncepcji do realizacji*. „Bibliotekarz” 1999 nr 4, s. 12–15.

¹⁹ Za wyjątkiem prac doktorskich Wydziału Prawa i Administracji UŚ.

²⁰ Skrypty nie obciążają majątku biblioteki.

²¹ Taką politykę gromadzenia zbiorów bardzo wyraźnie podkreśla dyrektor J. Ratajewski w sprawozdaniu z działalności biblioteki za 1974.

BUŚ włączano skrypty z zakresu nauk humanistyczno-społecznych i matematyczno-przyrodniczych. W przeciągu 27 lat zakupiono 28806 woluminów książek.

Rys. 3. Księgozbiór skryptowy (1973–1989)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie inwentarza skryptów.

ca szybka wymiana tego samego egzemplarza pomiędzy wieloma czytelnikami w powiązaniu z rozwojem usług kserograficznych sprawiły, że wskaźniki aktywności książek podwyższyły się.

Czynniki te wpłynęły na rezygnację z dalszego tworzenia księgozbioru skryptowego, a regułą stał się zakup 3–5 egzemplarzy najważniejszych tytułów.

Warto wspomnieć, iż w związku z prowadzonymi od 2004 pracami selekcyjnymi skryptów, z księgozbioru dydaktycznego usunięto tytuły o zdezaktualizowanej treści oraz tzw. księgozbiór nieaktywny. Zbiór skryptów w BUŚ na koniec 2007 zmalał do 12913 woluminów, co stanowi 44,82% stanu z 1998.

W latach 90-tych BUŚ zaczęła ewoluować w kierunku biblioteki hybrydowej²⁴. Aby wspierać procesy naukowo-badawcze i dydaktyczne Uniwersytetu równolegle ze zbiorami tradycyjnymi zaczęto pozyskiwać publikacje elektroniczne.

Analiza danych statystycznych za 1973–1989²² przedstawionych na rys. 3 pokazuje istotny przyrost księgozbioru skryptowego do 1980. Wiele tytułów kupowano wówczas w kilku, kilkudziesięciu, a nawet kilkuset egzemplarzach²³. W latach 90-tych nastąpiło poważne ograniczenie zakupu wieloegzemplarzowego, co miało związek z pogarszającą się sytuacją finansową BUŚ oraz ze zmianą systemu i metod kształcenia na poziomie akademickim. Tempo zmian i rozwoju nauki sprawiło, że studenckie „listy lektur” nie ograniczały się już do kilku podstawowych podręczników, ale wymagały również znajomości rozdziałów wielu różnych książek i publikacji czasopiśmienniczych. Następująca

²² W 1972 zbiór skryptów nie został prawidłowo zainwentaryzowany.

²³ Brak informacji nt. stosowanych wówczas normatywów związanych z liczbą studiujących a ilością i kosztami pozyskiwania księgozbioru dydaktycznego.

²⁴ G. Piotrowicz: *Model hybrydowy jako optymalny wariant funkcjonowania i rozwoju współczesnej biblio-*

Obecnie BUŚ gwarantuje dostęp do zasobów w cyfrowej przestrzeni informacyjnej, jakimi są dokumenty pierwotne, np. czasopisma elektroniczne, zeskanowane zbiory własne będące składową Śląskiej Biblioteki Cyfrowej oraz dokumenty wtórne, np. zasoby na CD-ROMach. Funkcję „bramy” wiodącej do cyfrowej przestrzeni informacyjnej pełni strona WWW.

Korzystanie z elektronicznych źródeł informacji zapoczątkowano w 1995.

BUŚ przystąpiła wówczas do Górnośląskiego Konsorcjum Bibliotek Naukowych, co skutkowało wdrożeniem programu TEMPUS PHARE obejmującego sieciowe rozpowszechnianie baz danych. Pozytywne doświadczenia z przeprowadzonych wówczas testów okazowych i archiwalnych baz CD-ROM zachęciły do udostępniania baz danych w szerszym zakresie, czemu sprzyjało wdrożenie systemu InfoWare CD/HD²⁵.

Tabela 4. Bazy danych w dostępie CD-ROM oraz on-line (1996–2007)

Rok	Bazy danych	w tym:	
	ogółem	polskie	zagraniczne
1996	39	5	34
1998	33	26	7
2000	30	26	4
2002	26	22	4
2005	54	42	12
2007	80	37	43

Źródło: Opracowanie własne na podstawie dokumentacji Oddziału Informacji Naukowej.

Prowadzona przez OIN statystyka wykorzystania zasobów elektronicznych doprowadziła w 1998–2002 do wycofania się z zakupu części baz. Ponadto rezygnacje z niektó-

---

teki akademickiej. W: *Tradycja i nowoczesność bibliotek akademickich. Materiały z ogólnopolskiej konferencji naukowej Rzeszów–Czarna, 1–3 czerwca 2005 r.* Oprac. E. Bieniasz. Rzeszów 2005, s. 11–24.

²⁵ W. Dziadkiewicz: *Jak bazy CD-ROM zmieniły oblicze biblioteki*. W: *Elektroniczna biblioteka dzisiaj. Efektywne wykorzystanie baz CD-ROM w sieciach komputerowych. Materiały II Konferencji Górnośląskiego Konsorcjum Biblioteki Naukowej. Katowice–Opole, 21–23 kwietnia 1999*. Red. B. Zajączkowska. Katowice 2000, s. 57–62; A. Kaszper: *Szkolenia w Uniwersytecie Śląskim warunkiem efektywności wykorzystania baz danych*. Tamże, s. 103–108.

rych baz danych były związane z sytuacją budżetową Uniwersytetu lub zmianą nośnika bazy²⁶.

Spadkowa tendencja statystyki użytkowania baz danych na CD-ROM rozpowszechnianych w systemie InfoWare CD/HD ściśle wiąże się z przystąpieniem BUŚ do konsorcjów baz i czasopism pełnotekstowych: EBSCOhost (EIFL Direct), Science Direct (Elsevier) i Kluwer. Zakup systemu Onelog w 2005 umożliwił dostęp do licencyjnych zasobów elektronicznych BUŚ przez całą dobę, także spoza uczelni.

Tabela 5. Serwisy czasopism elektronicznych (2002–2007)

Rok	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Liczba serwisów	5	6	7	12	11	12

Źródło: Opracowanie własne na podstawie dokumentacji Oddziału Informacji Naukowej.

Wśród posiadanych serwisów należy wyróżnić: EBSCOhost, który umożliwia pełnotekstowy dostęp do czasopism w 17 bazach danych, Science Direct (Elsevier), udostępniający 1901 tytułów w wersji pełnotekstowej oraz serwis wydawnictwa Springer, który oferuje ponad 1200 tytułów wydawnictw Springer i Kluwer. Pozostałe serwisy, m.in. Central and Eastern European Online, Royal Society of Chemistry, IOS Press, IOPScience, Directory of Open Access Journals gwarantują nieograniczony dostęp do pełnych tekstów, bądź jak INGENTA zapewniają informację nt. ponad 19 milionów artykułów z ponad 29000 publikacji.

Na zakończenie parę uwag podsumowujących gospodarkę zasobami BUŚ w minionym czterdziestoleciu. Początkowo administrowanie zbiorami było związane wyłącznie z budowaniem własnych zasobów²⁷, a przyjęte rozwiązania nakazywały rozbudowę już posiadanego księgozbioru.

Dominującym modelem gospodarki zbiorami był model zasobów użytecznych. Wymagał on dobrego rozeznania w potrzebach użytkowników biblioteki, produkcji piśmienniczej oraz w wykorzystaniu księgozbioru²⁸. Przyjętym kryterium była tzw. kompletność względna, czyli

²⁶ A. Kaszper, M. Waga: *Wykorzystanie elektronicznych źródeł informacji a ich finansowanie w uczelni na bazie doświadczeń Biblioteki Uniwersytetu Śląskiego*. W: *Tradycja i nowoczesność bibliotek akademickich. Materiały z ogólnopolskiej konferencji naukowej Rzeszów–Czarna, 1–3 czerwca 2005 r.* Oprac. E. Bieniasz. Rzeszów 2005, s. 67–78.

²⁷ Pod względem formy własności.

²⁸ W BUŚ nie prowadzono regularnych badań nt. wykorzystania zgromadzonego piśmiennictwa.

kompletność zbiorów odnosząca się do określonych dziedzin wiedzy²⁹. Ten model gospodarki zbiorami został uzupełniony modelem dostępu do zasobów obcych. Od 1996 BUŚ zaczęła pozyskiwać, z myślą o użytkownikach wszystkich bibliotek Uniwersytetu, dostęp do zasobów cyfrowych poprzez sieć (czasopisma elektroniczne, metadane). Oferowany w czytelniach i informatorium BUŚ dostęp do bezpłatnych zasobów Internetu stanowi znaczące uzupełnienie drukowanej i cyfrowej oferty biblioteki i jest chętnie wykorzystywany przez użytkowników.

Przedstawiona struktura zbiorów to zaledwie statystyczne odtworzenie rozwoju księgozbioru BUŚ i jego poszczególnych segmentów. Właściwa struktura zbiorów (m.in. uwzględniająca ich podział funkcjonalny, tematykę, rodzaj nośnika) będąca wynikiem linii rozwojowej biblioteki, ocena stopnia kompletności i przydatności zgromadzonego piśmiennictwa z poszczególnych dziedzin nauki, a w szczególności bieżąca analiza wykorzystania aktualnie gromadzonych dokumentów wymagają podjęcia stosownych badań. Wnioski wyciągnięte z przeprowadzonych studiów jeszcze bardziej zwiększą efektywność zarządzania zasobami BUŚ a w niedalekiej już przyszłości posłużą do budowania zasobów współdzielonych w ramach Biblioteki Akademickiej.

Abstract

The article describes the development of the University of Silesia Library collection between 1968 and 2007. It statistically presents developmental lines of books, periodicals and collection of special materials. It draws attention to the access to the digital resources.

---

²⁹ Niewystarczające środki finansowe również znacznie ograniczały zakupy do części produkcji wydawniczej, która potencjalnie mogłaby być interesująca dla użytkowników.

